

Filmová groteska na veľkom plátne

DANIEL ŠEVČÍK

Najväčšou kvalitou inscenácie zostáva prepojenie s hudbou: jej tempu a dynamike sa podriaďuje všetko dianie na javisku.

Štátna opera v Prahe nadväzuje projektom *Musica non grata* na bohatú históriu svojej budovy, ktorá vznikla v r. 1888 ako sídlo pre Nové nemecké divadlo. Alexander Zemlinsky tu našťudoval 60 oper a dirigoval 94 koncertov, no jeho hlavný prínos spočíval v systematickom obohacovaní repertoáru o diela svojich súčasníkov. Z divadla sa tak stalo jedno z najvýznamnejších centier európskej hudobnej avantgardy. Premiéroval tu aj svoju prepracovanú, tzv. pražskú verziu úspešnej opery *Šaty robia človeka* (1922).

Zrkadlo malomeštiackej spoločnosti

Libreto tejto komickej opery napísal Leo Feld podľa rovnomennej poviedky švajčiarskeho spisovateľa Gottfrieda Kellera. Príbeh o krajčírskom tovarišovi Wenzelovi Strapinskom, ktorý príde v panskom kočiari do mestečka Goldach, kde v ňom pre jeho lepší odev a vznešenú reč vidia poľského grófa cestujúceho inkognito, nastavuje zrkadlo malomeštiackej spoločnosti. Tá, zaslepená vidinou vzácnej návštevy, obskakuje mladého grófa s nádejou, že jej to prinesie výhody.

Okrem nudných pánov s cigarami sa v hostinci objaví i dcéra úradného poradcu Nettchen a okamžite si so Strapinským padnú do oka, čo sa nepáči jej dotieravému nápadníkovi Böhniemu. Všimne si, že údajný gróf má rozpíchané prsty, a keď sa dozvie, že pricestoval zo Seldwyly, ide si tam overiť svoje podozrenie. Ďalší deň po obede sa Strapinski rozhodne, že nebude ďalej hrať v tejto zamotanej komédii a chystá sa na útek. Trápi ho len to, že už nikdy neuvidí milovanú Nettchen. Keď si pred odchodom vyznávajú lásku, prichytí ich Böhni a privolá celé mestečko. Očividne trápnu situáciu vyriešia milenci tým, že oznámia svoje zásnuby. Zlomyselný Böhni na ne privedie ľudí zo Seldwyly a v pantomíme odhalí Wenzelovu pravú totožnosť. Pochlebovači dávajú falošnému grófovi pocítiť, že si už viac nezaslúži ich priateľstvo a pozornosť. Strapinski sa im však vysmeje, boli to predsa oni, kto mu pripisoval šľachtický titul, oklamali tak sami seba. Nettchen prosí o odpustenie predtým, než sa vydá ďalej na cestu. Dievča ho však rázne zastaví: ak nemôže byť grófkou, bude aspoň pani majstrovou.

Pôsobivé mizanscény

Medzinárodný inscenačný tím vložil nadčasový príbeh do neutrálneho, pri všetkej jednoduchosti maximálne funkčného priestoru, kostýmy ohraničujú dianie tridsiatymi až štyridsiatimi rokmi minulého storočia. Historický odstup nevynáša posolstvo príbehu na prvý plán, no aj tak je stále prítomné. Ľudia sa vždy radi obklopovali celebritami, ktorých blízkosť im pridávala na spoločenskej prestíži. Režisérka Jetske Mijnsen kladie vedľa seba obrazy, ktoré za častého využitia

Na doskách Štátnej opery v Prahe sa po 101 rokoch konala premiéra komickej opery Alexandra Zemlinského *Šaty robia človeka*. Vizuálne priťažlivá inscenácia holandskej režisérky Jetske Mijnsenovej v skvelom hudobnom našťudovaní Giedrė Šlekytéovej vznikla v rámci projektu *Musica non grata*, vytvoreného na počesť nacistami zakázaných skladateľov.

točne rozpohybuje do plynulého sledu výjavov, no zamýšľaná a na začiatku účinná dynamika prechádza do monotónnosti. Poetika inscenácie odkazuje do doby rozmachu filmovej grotesky, je pretkaná pôsobivými mizanscénami i jemnými, vždy vydarenými vtipmi.

Zaujímavým prvkom je použitie „živých“ sôch, ktoré v niekoľkých situáciách duplikujú hercov, čím vytvárajú dojem premietania filmovej pásky po jednotlivých okienkach. Efektne pôsobí i práca so spomaleným záberom v scéne, kde Nettchen bije Wenzela kyticou. Vizuálny zlom prináša Böhniho pantomíma, oproti libretu výrazne zjednodušená, v druhom dejstve. Svetlá, smotanovo zlatá scéna sa otáča a mení na čiernu. Objavuje sa homogénna masa zboristov v slamených boateroch a niekoľko identických postáv s hyperbolizovane veľkými hlavami, ktoré prenasledujú Strapinského. Najväčšou kvalitou inscenácie však zostáva prepojenie s hudbou: jej tempu a dynamike sa podriaďuje všetko dianie na javisku.

Inventár komických typov

Podobná pestrosť charakterizuje i jednotlivé postavy. Strapinski sa objavuje už počas predohry, no jeho opilecké správanie či povolená kravata nekorešpondujú s tým, že ho o chvíľu budú vítať ako vznešeného grófa. Americký tenorista Joseph Dennis mu dal širokú škálu vlastností, ktoré plasticky odrážajú jeho dvojité identity. Je to jednak ostýchavý a trochu neohrabaný krajčír a zároveň solídny gróf, ktorý sa postupne stotožňuje so svojou rolou. Herecké kvality doplnil výborný spevácky výkon. Tmavšiemu materiálu nechýbali lesk vo výškach, ani dostatočná prieraznosť.

Postavu Nettchen, ktorá sa vyvíja od odmietavej a ráznej cez zamilovanú a zvodnú až po úprimne milujúcu ženu, stvárnila domáca sólistka Jana Sibera, jej lyrický hlas zažiaril najmä v *Heineho piesni*. Ako karikatúra pôsobil antagonista Böhni v podaní Markusa Buttera. Spomedzi ostatných spevákov zaujal zvučný bas Jana Hnyka v roli Pütschli-Nievergelta. Zvyšných niekoľko postáv sa počas deja nevyvíjalo. Tvorili rôznorodý inventár komických typov s jasnou funkciou a vopred určeným spôsobom správania. Operu hudobne našťudovala mladá litovská dirigentka Giedrė Šlekyté. Orchester Štátnej opery pod jej vedením nechal vyniknúť bohatej farebnosti a štýlovej pestrosti Zemlinského hudby, v intermezzách siahol po symfonickejšom zvuku, a aj napriek celkovo vyššej intenzite sa mu darilo neprekryvať spev.

Zemlinského *Šaty robia človeka* i celý projekt *Musica non grata* sú dramaturgicky skutočne výnimočným počínom. A aj napriek tomu, že opery avantgardných skladateľov nepatria medzi kasové trháky, našli si v Prahe svoje publikum túžiace po neobvyklých umeleckých zážitkoch.

Alexander Zemlinsky
Šaty robia človeka

Hudobné naštudovanie:
Giedrė Šlekytė
Réžia: Jetske Mijnsen
Scéna: Herbert Murauer
Kostýmy: Julia Katharina Berndt
Svetlo: Bernd Purkrabek
Choreografia: Dustin Klein
Zbormajster: Adolf Melichar
Dramaturgia: Jitka Slavíková

Wenzel Strapinski: Joseph Dennis
Nettchen: Jana Sibera
Melchior Böhni: Markus Butter
Pütschli-Nievergelt: Jan Hnyk

Štátna opera Praha
24. 2. 2023 (premiéra)

Markus Butter ako Böhni,
Jana Sibera ako Nettchen

Joseph Dennis ako Strapinski
a Jana Sibera

Fotografie: Serghei Gherciu